

FECCORGANVM!

Ars organi Sloveniae
12 - Oktober 2018

Vsebina / Contents

Orglarstvo jugovzhodne Avstrije - na presečišču srednjeevropskih kulturnih krajin / Orglebau in Südösterreich [3]

Orgelski nenazadnje / Final organ page

Izšla je knjiga Orgle Slovenije. Informacije in naročila na www.orgle.si [27]

Naslovnica / Cover: Zedlitzdorf (Sedelce) na Koroškem, orgle Eliasa Pračkerja iz leta 1759.

ECCE ORGANVM!

Obvestila Ars organi Sloveniae

ISSN 2463-9397

12 - oktober 2018

<http://glej.orgle.si/>

Izdaja Društvo Jarina Bohinj

Pripravil in uredil Jurij Dobravec

Besedilo, ilustracije in oblika so avtorske. Uporaba dovoljena samo po predhodnem dovoljenju.

www.arsors.org

Orglarstvo jugovzhodne Avstrije - na presečišču srednjeevropskih kulturnih krajin

Orgelbau in Südösterreich (ISO Congress 2018)

Gottfried Allmer

Štajerska in Koroška

Štajerska je od leta 1918 dežela na jugovzhodnem delu Avstrije. Njen izvor in ime prihaja od kneževine Steyr, ki je z Avstrijo politično povezana od leta 1192. Najstarejše območje, Traungau, v porečju rek Steyr in Traun, je postalo del Notranje Avstrije leta 1254. Leta 1919 se je od matične dežele odcepila Spodnja Štajerska, ki je danes del Slovenije.

Koroška od leta 1918 predstavlja najjužnejšo avstrijsko deželo. Izvor ima v vojvodini Karantaciji, katere del območja se je priključil Avstriji 1335, kneževina Ortenburgov na Zgornjem Koroškem, ki je prej spadala pod Goriške grofe, pa okrog 1500. Razvoj območja se je sklenil 1803, ko so tudi posestva Salzburške in Bamberške škofije postala del Avstrije. Leta 1919 je del dežele Koroške pripadel Sloveniji, del pa Italiji. Čeprav gre za manjša območja, je izguba vplivala na že sicer zelo dinamične jezikovne meje.

Zgodnje orglarstvo

Najstarejši zapisi o orglah in organistih so znani iz opatije Admont na Zgornjem Štajerskem. Opat Engelberg je nekaj pred letom 1327 izdal pisni ukaz, da so orgle edini dovoljeni liturgični inštrument. Leta 1377 pa so zapisali ime prvega danes znanega

Članek **Orgelbau in Südösterreich** je bil v izvirnem nemškem ter angleškem in francoskem jeziku objavljen v reviji ISO Journal št 58 aprila 2018 in kot gradivo za 30. Kongres Mednarodnega združenja orglarjev ISO. Prevod in objavo sta prijazno dovolila avtor Gottfried Allmer, glavni organizator kongresa Walter Vonbank in urednik ISO revije Klaus Rensch.

Štajerskega organista Johanna iz Admonta. Iz istega obdobja je v redovnem statutu opatije Seckau zapisano, da se za pripravo bogoslužja uporablja "Clavicordis et organis".

Že vsaj leta 1379 se v Gradcu, ki je bil takrat kraljevo mesto Habsburške Notranje Avstrije (Štajerska, Koroška, Kranjska), omenja sedež dvorne kapele. Ta orkester so potem leta 1564 na novo ustanovili in članstvo dopolnili z organisti, ki so večinoma prihajali iz severne Italije. Tako je med leti 1564 in 1570 bil tu organist Johannes de Cleve, za njim pa je prišel Annibale Padovano, ki je bil prej pri sv. Marku v Benetkah. Oba sta poleg igranja orgel vodila tudi zbor dvorne kapele. Sledili so Pietro Antonio Bianco in Giovanni Priuli, in končno Ludovico Viadana, ki s svojim delom "Centi Concerti ecclesiastici" velja za začetnika nove oblike koncertne cerkvene glasbe. V njej je v cerkveno petje uvedel obvezno spremljavo z orglami v smislu continua, kar je v družbi postala splošna navada. Takrat je v Benetkah izšla notna zbirka "Pamassus Musicus Ferdinandeus", pri kateri je od skupaj 32 sodelujočih glasbenikov, devet bilo članov graške dvorne kapele.

Glasba dvorne kapele iz Gradca je kasneje imela pomemben vpliv na okoliške kraje, predvsem na samostane, kjer so se tradicionalno izvajala dela Heinricha Isaaca, Johanna de Cleve in Orlanda di Lassa. Predvsem Mariazell je kot medregionalno romarsko svetišče skozi zgodovino postalo tudi plodno središče zborovske in orgelske ustvarjalnosti. Še danes predstavlja stičišče verske kulture Srednje in Vzhodne Evrope.

Protireformacija okrog leta 1600 prinese bogastvo glasbenega življenja Protestantske cerkve. Zlasti v Gradcu, Celovcu in Beljaku je vsaj 40 let opaziti izjemen razcvet.

Leta 1619 se je dvorna kapela iz Gradca preselila v glavno mesto Dunaj. Že leta 1573 pa so jezuiti v deželi Štajerski začeli z rekatolicizacijo.

Kot deželni knezi so katoliški Habsburžani do okrog leta 1621 imeli oblast nad lokalnimi plemiči in prebivalci. Tiste, ki se niso spreobrnilo nazaj v katoliško vero, so imeli pravico izgnati iz dežele. Kot rezultat preganjanj so protestanti svoje Sveto pismo in pesmarice skrivali do leta 1781, ko je Tolerančni patent prinesel ključne spremembe.

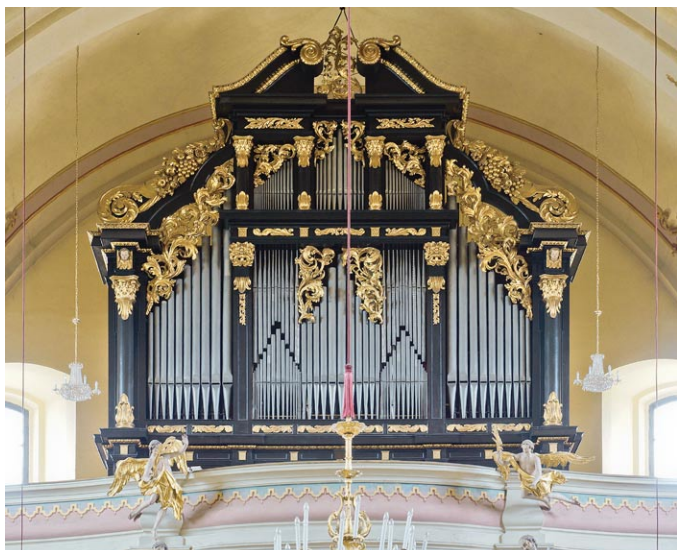
O renesančnih glasbilih, ki so jih igrali v dvorni kapeli, vemo bolj malo. Glede na izvor glasbenikov je verjetno prevladoval italijanski slog, ki pa kljub svoji moči ni spodbudil samostojne tradicije ali tukajšnjih regionalnih šol. Z redkimi izjemami namreč do leta 1600 v deželi ne poznamo domačih glasbilarskih delavnic.

Wolfgang Ruedorfer je kot meščan Muraua orkog leta 1446 zapisal navodila za registriranje orgel mestne župnijske cerkve. Iz dokumenta izvemo, da je bilo glasbilo sestavljeno iz velikih orgel in pozitivov; pedala ne omenja. Registri so bili principalni, flavte in cimbele. V opatiji Sackau so leta 1572 imeli orgle s krivim rogom, pozavno, ptičjim petjem in nihajočimi registri. Posebej se omenja mehanski tremulant.

Najstarejše orgle na Koroškem so izpričane za stolnico pri Gospe Sveti (Maria Saal), ki jih je 1496 izdelal mojster **Gregor iz Beljaka**.

Orgelski rogovi, ki so se nekdaj oglašali z mestnih in samostanskih stolpov, na Štajerskem niso ohranjeni – razen nedelujočih ostankov v opatiji Rein. Tu je šlo za miksturne orgle ali blockwerk, ki so jih sestavljali principalni registri. Za ojačanje zvoka so jim kasneje dodali jezičnike. Orgelski rog se je oglašal samostojno z akordi ali izmenjaje z zvonovi.

Iz že omenjenga Muraua je znan orglar **Michael Taispacher**, ki je nove orgle postavil leta 1551 v stolnico v Ljubljani, delal pa tudi na Koroškem (Gospa Sveta) in na Zgornjem Štajerskem. Sicer pa so še v poznem 16. stol. za izdelavo večjih glasbil v deželo prihajali orglarji iz tujine, na primer Sonderspieß z Dunaja ali Caspar Sturm iz Ulma. Tudi gotske orgle v Seckau, ki so bile postavljene leta 1500, je izdelal Hans Prunner, doma iz okolice Dunaja.

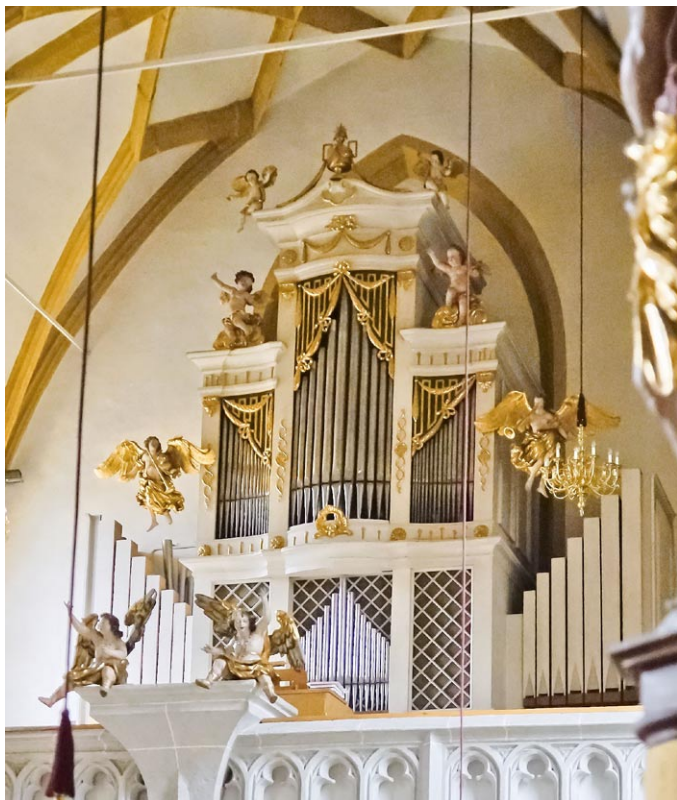

Sl. 1. Sestavljene orgle Geoga Hackerja (1603) in Christopherja Egedacherja ml. (1689) v Šentvidu na Vogavi (St. Veit am Vogau) so prvotno pele v baziliki Mariazell – Marijino Celje. (jd)

Posebej je treba omeniti nekdanje orgle bazilike v štajerskem Marijinem Celju (Mariazell). Leta 1689 jih je verjetno izdelal Christoph Egedacher mlajši. Instrument s 16 čeveljsko principalno osnovo brez pedala je bil takrat sestavljen v celoto s pozitivom, ki ga je za baziliko leta 1603 najverjetneje izdelal **Georg Hacker** iz Steyra. Pri tem je uporabil še starejši zvočni material, domnevno iz nekdanjih renesančnih orgel. V tej sestavljeni obliki je danes dvomanualno glasbilo z 20 registri ohranjeno v Šentvidu na Vogavi, nedaleč od Šentilja.

Več orgel je v 16. stol. stalo tudi na Koroškem, na primer 1545 v Beljaku, 1560 v Krki, 1564 v Osojah, 1586 v Šentpavlu v Labotski dolini in 1562 v Milju (Millstatt).

Vincenzo Colonna je iz Benetk prišel narediti orgle v Ljubljano 1588, po letu 1598 pa delo nadaljeval v Gmündu in drugod na Zgornjem Koroškem. V samostanu Grebinj (Griffen) je orgle 1599 postavil **Jonas Beck** iz Znojma na Moravskem.

Sl. 2. Križmanova omara v Gröbmingu, v katero je 1782 postavil orgle iz Admonta in jim dodal ene prvih jezičnikov na Štajerskem. (jd)

Velike orgle v prvotno protestantski cerkvi Sv. Trojice v Celovcu, ki je danes katoliška stolnica, so bile na široko opisane leta 1605.

V zgodnjem 17. stol. se v sedanji južni Avstriji pospešeno pojavlja domača orglarska dejavnost. Orgel niso postavljali le po opatijah in samostanih, ampak vzporedno s protireformacijo tudi po mestnih in trških cerkvah.

Kolikor je mogoče ugotoviti na osnovi ohranjenih glasbil, so orgle v zgodnjem baroku imele le principale in flavte ter miksture kot krono orgelskega zvoka. Jezičniki se za razliko od 16. stol. ne pojavljajo več. Povsem odsotni so istoglasni registri, čeprav je njihova prisotnost potrjena še leta 1572 v Sechau; podobno ptičje petje in podobni zvočni dodatki.

Obseg manualne klaviature v tem obdobju ni presegal 45 tipk, kar predstavlja kratko spodnjo oktavo od C/E do c3. Šele leta 1739 so iz opatije Pöllau znane orgle z deljenimi poltoni Fis in Gis v veliki oktavi, ki pa ni imela tipk Cis in Dis. Takšna razširitev se do druge polovice 19. stol. pojavlja le redko in le pri večjih orglah. Leta 1818 je Carl Schehl manualno klaviaturo razširil na danes običajni obseg C-f³. Vseeno je pedalna klaviatura praviloma ostala v obliki kratke oktave še do druge polovice 19. stol., kar pomeni, da pri istih orglah neredko naletimo na različne obsege in razporeditve tonov velikih oktav manuala in pedala. Naj ob tem omenimo, da so se klaviature pred letom 1600 v basu začenjale s tonom F, kar je dokumentirano tudi pri predbaročnih orglah v Mariazellu.

Pedal je v južni Avstriji do poznega 19. stol. igral zgolj spremljevalno vlogo in imel največ 18 tipk s kratko spodnjo oktavo (C, D, E, F, G, A, B, H; ton C je igral na tipko E). Pogosto ima dejansko le 12 tonov kromatične lestvice od C do H, ali s kratko oktavo 18 do f oziroma a, od tenorskega c pa klaviature repetirajo. Prvi pedal v danes običajnem obsegu je izdelal **Matthäus Mauracher** za opatijo Admont leta 1872.

Najstarejši baročni jezičniki so znani leta 1739 v orglah za baziliko Mariazell, in sicer so bili delo **Gottfrieda Sonnhotza** z Dunaja. Naslednje je **Francišek Ksaver Križman** leta 1782 namestil v Admontu. Jezičnikov potem ni zaslediti tekom celotne prve polovice 19. stol. in šele Tirolec **Alois Hörbiger** jih je v Celju na Spodnjem Štajerskem začel ponovno uvajati. Godalne romantične registre je na Štajersko prinesla salzburška veja **Mauracherjev**. Z uvozom glasbil iz Nemčije (Walcker, 1885) in Šlezije (Rieger, 1891), se je orgelska krajina v Avstriji vključila v globalne tokove. Podobno kot druge srednjeevropske pokrajine so tudi tu sledile različne faze razvoja orglarstva do končnega neobaroka, ki smo ga prav tako že presegli ob koncu 20. stol.

Domači štajerski in koroški orglarji

Po tem splošnem pregledu se v nadaljevanju vračamo k lokalnim orglarjem.

Na Zgornjem Štajerskem so se regionalna središča orglarstva razvila predvsem v mestih Leoben, Bruck in Kapfenberg. Najstarejši znani orglar v Kapfenbergu je **Georg Jäger**, ki se je moral 1603 zaradi pripadnosti protestantski veri izseliti. V Brucku na Muri poznamo dva orglarja, **Michaela Stanga**, ki je deloval med 1642 in 1665, je nasledil **Rudolf Rabolt**, ki se je sem priselil iz Švice in deloval do 1690. Potrjeno je tudi, da je **Georg Stuber** delal v Leobnu med 1642 in 1675. Od naštetih treh mojstrov se je do danes ohranilo le nekaj manjših pozitivov.

Sl. 3. Orgle v opatijski cerkvi v Šentjurju ob jezeru (St. Georg am Längsee) je Hans Schlackwein izdelal med leti 1623 in 1625. (jd)

Leta 1698 se je iz Zuga v Švici v Murau priselil **Johann Ignaz Meyenberg**. Kmalu po postavitvi orgel v mestni cerkvi je delo nadaljeval v Judenburgu, od okrog leta 1715 pa nadaljeval v Brucku na Muri. **Hans Schlackwein** naj bi bil po rodu iz Württemberga v Nemčiji, delavnico pa je imel v Gradcu, od koder je med leti 1623 in 1625 naredil orgle za sv. Egidija v Celovcu, za Šentjur ob jezeru in Krko. **Paul Rottenburger** je iz svojega obdobja delovanja v Salzburgu še pred 1661 orgle izdelal za samostane v St. Lambrechtu, v Podkloštru in Šentvidu na Glini. Kasneje je **Johann Christoph Egedacher**, prav tako iz Salzburga, naredil glasbilo za Eisenerz (1796) in Gmünd (1713, 1/10), ki je še ohranjeno. **Sebald Manderscheidt** iz Nürnberga je nove orgle

postavil v stolnico v Št. Andražu v Labotski dolini leta 1644, tik preden ga je poslovna pot vodila v Švico. Tirolec **Thomas Khruieg** (Tomaž Krek) je nekaj časa živel v Gradcu, potem pa se je leta 1640 preselil v Ljubljano, kjer je 1650 tudi umrl.

Zaporedje dalj časa delujočih delavnic se v Gradcu začne leta 1610. Znano je ime **Peter Lilling**, ki ga je okrog 1635 nasledil njegov sin **Johann Lilling**. **Georg Sewaldt** je delavnico v Gradcu odprl okrog leta 1634 in je delovala približno do leta 1775. Mnoge pozitivne po Štajerskem in v Sloveniji, za katere avtorjev ne poznamo, bi lahko pripisalo tej delavnici. Sewaldt je leta 1645 naredil nove orgle v Volšperku v Labotski dolini, zelo velike pa leta 1661 v opatiji v Šentpavlu na Koroškem. Več njegovih glasbil je ohranjeno na Slovenskem in Hrvaškem. **Thomas Kheversbicher** je predstavnik tretje graške delavnice. Na Štajersko je prišel iz Briksna leta 1627, nasledil pa ga je sin **Johannes Kheversbicher**. Četrto delavnico tega obdobja je imel **Jakob Häcklinger**, in je bila verjetno povezana Kheversbichlerji.

Neposredni naslednik Häcklingerjeve delavnice je **Andreas Schwarz**, ki je sem verjetno prišel s Tirolske. Na avstrijskem Štajerskem se je ohranilo le nekaj njegovih manjših glasbil, na Slovenskem pa še stojijo tudi nekatera večja.

Medtem ko se je Andreas Schwarz še do leta 1725 držal tradicije postavljanja hrbtnih pozitivov, se je graški slog kasneje spremenil tako, da so piščalje drugega manuala nameščali kot prsni pozitiv v glavno omaro, bodisi brez ali z vidnim prospektom. **Ferdinand**

Sl. 4. Orgle v cerkvi sv. Jakoba v Slovenski Bistrici so po ugotovitvi dr. Eda Škulja sestavljene iz glavnega piščalca Andreasa Schwarza in kasnejšega pozitivna njegovega vnuka Ferdinanda. (jd)

Schwarz, ki je očetovo delavnico nasledil, je tako le v izjemnem primeru postavil pozitiv v samostojno omaro, na primer v Monoštru leta 1764 (II/24), kjer je omara še ohranjena.

Mnoga dela Ferdinanda Schwarza so vsaj delno še ohranjena, na primer v Šentlenartu na Koroškem (Bad Sankt Leonhard, 1746, II/16), ter na Štajerskem Hartberg (1762, II/29) z ohranjeno omaro, Birkfeld (1765, II/24) in Koglhof (1767, II/14). Pravnuk ustanovitelja, **Franz Xaver Schwarz**, ki je delavnico vodil od 1772 do 1810, in se je vrnil k izdelavi hrbtnih pozitivov, je prav tako izdelal večje število velikih orgel, na primer za Weiz (1780, II/24), kjer je prav tako ohranjeno le ohišje. Mnogi pozitivni in enomanualne orgle delavnice Schwarz še danes igrajo po podeželskih cerkvah Štajerske in Koroške.

Sl. 5. Mitterreitherjev podpis na pokrovu sapnice v namiznem pozitivu pri sv. Jedrt v Bukovski vasi. (jd)

Od leta 1709 je v Gradcu dejaven orglar **Johann Georg Mitterreither**. Od danes ohranjenih baročnih orgel po Štajerskem je največ prav njegovih, od katerih izpostavljamo cerkve v Leoben-Gössu (1718, I/13), minoritsko cerkev v Brucku (1730, I/11), Hirscheggu (1734, I/10) in Semriach (1742, I/12). Mnoge orgle je postavil po sedanji Sloveniji, na primer leta 1818 v nekdanjo minoritsko cerkev v Mariboru (I/11), ki so danes spet v Avstriji, v Ehrenhausnu (slov. Ernovž). Z izjemo orgel v opatiji Pöllau (1739, II/24), je Mitterreither izdeloval izključno enomanualne orgle in pozitivne. Eden njegovih sinov se je preselil na Nizozemsko in na osnovi poznavanja štajerskih pozitivov tam odprl uspešno obrt izdelave sobnih orgel (Kabinetorgel). Na Graškem je ostal **Caspar Mitterreither**, od katerega pa je ostalo le malo inštrumentov, na primer pri St. Pankrazen nad Gradcem (1753, I/12). Nekaj več je ohranjenih omar in pa edine njegove orgle s hrbtnim pozitivom v cerkvi Maria Trost v Gradcu (1756, II/26). Ko je Caspar leta 1770 umrl, je imel ravno v delu pozitiv za Straden (I/6). Dodelal ga je orglar **Ludwig Grefß**, ki je prišel z Alzacije in nadaljeval Mitterreitherjevo delavnico do 1824. Sprva se je tudi podpisoval kot naslednik. Ene od njegovih orgel danes stojijo v mestni cerkvi v Murau (1786, II/17), več pa je ohranjenih njegovih omar, na primer v Krieglachu (1799, II/18). Vse njegove večje orgle imajo hrbtni pozitiv.

Cyriak Werner, učitelj slovenskih orglarjev Otonič, je v Gradec prišel leta 1728. Svoje največje delo je 1743 postavil v župnijsko cerkev v Strasbourgu blizu Krke na Koroškem (II/24). Ko je 1743 umrl, se je njegova vdova poročila z **Antonom Josefom Römerjem** iz Brna, danes na Češkem, ki je s seboj pripeljal tradicijo moravskega orglarja Sieberja. Sprva je imel Römer na Štajerskem veliko naročil, in ena omara (1753) iz tega obdobja je ohranjena v Fürstenfeldu. Okrog 1760 pa se je zaradi pomanjkanja naročil preusmeril na Hrvaško, kjer so se mnogi njegovi inštrumenti ohranili do danes. Delal je tudi v zahodni Sloveniji in na Madžarskem. Okrog leta 1770 se je vrnil v Gradec in izvedel

Sl. 6. Pogled na Wernerjeve orgle v Strasbourgu v Krški dolini. (jd)

naročila za orgle v stolnici (1771, II/18), opatiji Rein (1772, II/18) in romarski cerkvi Frauenberg Maria Rehkogel (1775, II/18), ki so ohranjene.

Leta 1780 se je Römerjeva vdova poročila z orglarjem **Carlom Mathiasom Schwandtnerjem**, ki pa je kmalu umrl, njegova dela pa se v osnovnih potezah ne razlikujejo od predhodnikov.

Za razliko od Gradca se v Celovcu nikoli ni razvila pomembnejša in dalj časa delujoča orglarska delavnica. Na Koroškem sta v orglarstvu bila namreč glavna tekmeča mesti Beljak in Šentvid na Glini.

Georg Oberburger je Celovec zapustil 1600 in se preselil v avguštinski samostan v Pöllau, kjer je 1614 umrl. Issac Posch je

umrl v Celovcu 1623, njegova dela pa sledimo skoraj izključno v sedanji Sloveniji. Tam, predvsem pa po Koroškem, je med leti 1677 in 1708 uspešno deloval **Caspar Fluder**. Nasledil ga je **Johann Martin Jäger**, ki je svoj največji opus postavil v stolnico pri Gospe Sveti (II/18). Čeprav se naročilo za nove orgle pri sv. Jakobu v Beljaku 1619 dobil Andreas Butz, se je v mestu kmalu za tem pojavila tudi domača delavnica, ki jo je ustanovil **Elias Pračker (Pratzer)**, ki zasluži našo posebno pozornost. Pračker je bil po rodu iz Šlezije, v Beljak pa je 1731 prišel po obdobju delovanja na Južnem Tirolskem. Uspešno je deloval do smrti leta 1784, in sicer tudi po Furlaniji v Italiji. Med drugimi se je lep inštrument ohranil v Sedelcah (Zedlitzdorf, 1759, I/9), v zgornji Krški dolini blizu današnjega Gnesaua (Nešava).

Michael Bossi (1759–1818) je bil rezbar in pozlatar, doma z Goriške. Pračkerju se je pridružil 1766, ko se je poročil z njegovo hčerjo in tudi nadaljeval beljaško delavnico. Umrl je v Ljubljani.

V Šentvidu na Glini je **Franz Knoller** delal od 1703 do svoje smrti 1732. Poleg večjega števila majhnih orgel, so bile njegove tudi orgle v šentviški samostanski cerkvi (II/14).

Ignaz Grebičič (Grebtschitscher, 1696–1784) in sorodniki z

Sl. 7. Knollerjev podpis na spodnji strani jedra principalove piščali v stolnici v Krki na Koroškem. Fotografirano skozi odprtino noge. (jd)

istim priimkom so orgle skozi več generacij izdelovali v Špitalu (Spittal an der Drau) na Zgornjem Koroškem. V tem času, med 1782 in 1851, se v Hohensteinu blizu Pulsta pojavlja tudi orglarska družina **Frisch**. Leta 1812 je na Koroško prišel **Mathias Krainz (Krajnc)**, ki je delavnico predal sinu Josefu leta 1838. Drugi sin, **Miha Krajnc**, je samostojno delavnico odprl v Sloveniji, v Mariboru. Carl Schehl je bil po rodu iz Nemčije (Mecklenburg-

Schwerin). Na Koroško je prišel z Dunaja in 1848 svojo obrt prepustil nečaku Franzu Schehlu. Iz te delavnice je prišlo vsaj sto glasbil na Štajersko, Koroško in Slovenijo – nekatere celo na Kranjsko. Ohranjeno je le nekaj manjših orgel.

Friedrich Wagner se je preselil v Gradec iz Württemberga leta 1836 in pridobil status mestnega orglarja. Njegova številna glasbila so po zunanji obliki in zvočni zasnovi izdelana v duhu postbaroka. V istem času je v Gradcu delavnico odprl tudi **Ignaz Wierer**, ki pa je orgle le popravljaj. Njegovo delavnico je 1849 nasledil **Michael Heferer**, ki v zahtevnih poslovnih okoliščinah ni bil posebno uspešen. Do leta 1869, ko se je preselil v Zagreb, je mnoge orgle popravil in restaviriral, nove pa je naredil le dvoje.

Leta 1851 je v Gradcu svojo obrt odprl **Friedrich Werner**. Iz rodnega Zwickaua na Saškem je na Štajersko prinesel zgodnjeromantične zvočne prvine. Po Štajerskem in Gradiščanskem se je ohranilo mnogo njegovih inštrumentov, med njimi orgle v elegantni neogotski omari v župnijski cerkvi St. Bartholomä an der Lieboch (1869, II/16) in v Fernitzi (1869, II/22). Ko sta svoji delavnici zaprla Schehl (1867) in Wagner (1879), se je orglarski prostor spet izpraznil. Zapolnil ga je **Karl Bilih (Billich)**, ki je prihajal iz istoimenske slovenske orglarske družine. Werner je delavnico zaprl 1887, leto kasneje pa še Bilih. Na trg je vstopilo podjetje Mauracher, ki je sicer že od leta 1862 na Štajerskem redno delovalo. Samostojno delavnico v Gradcu so ustanovili 1894. Že leto prej je bila ustanovljena delavnica **Konrada Hopferweiserja**, ki je delovala do 1945. Z zadnjima omenjenima delavnicama so se značilnosti orgel na Štajerskem izrazito spremenile.

Sl. 8. Bilihove orgle v župnijski cerkvi Grebinju (Griffen), 1863. (jd)

Orgelski preporod v novobaročno zvočno podobo – vendar brez opuščanja godalnih in nihajočih registrov, se na Štajerskem ni uvaljavil vse do 1920. Orgle v Mariazellu imajo leta 1912 še tradicionalno dispozicijo in so jih šele 1929 nadgradili s klasično miksturo in dodali jezičnike. Zahvaljujoč električni trakturi je bilo mogoče izvesti oddaljene orgle oziroma echo piščalje ter poljubno postavljene pozitive. Kar se tiče lokacije, je s to trakturo vse postalo mogoče. Možnost oddaljenega piščalja je povezana z liturgično prenovo, čemur so posebej sledili **Vinzenz Goller** in njegovi nasledniki. Kjer je le bilo mogoče, so takrat izdelali prižnične orgle ali pozitive blizu oltarja, s katerimi bi orgelsko glasbo bolj približali ljudstvu. Na Štajerskem so tovrstne rešitve sicer ostale bolj ali manj na papirju.

Po letu 1945 se je orglarstvo – še zlasti kar se tiče graških delavnic – le počasi spet vzpostavilo. Delavnica Hopferwieser je bila po bombnem napadu poškodovana, pri podjetju **Krenn**, ki je bilo ustanovljeno 1910, pa so se v drugi generaciji še odločali, v katero slogovno smer naj gredo. Hopferweiser se je pod pritiskom časa leta 1965 vrnil k mehanski trakturi in sapnicam s potegi. Bratje Krenn so sicer z mehaniko začeli takoj po vrnitvi iz Švice in Nemčije, s čemer so nekako prevzeli in nadaljevali obstoječo tradicijo štajerskih baročnih orgel.

Zelo kakovostne in zanimive orgle danes izdeluje **Walter Vonbank**, orglar iz Predarlske, ki svojo obrt razvija blizu Muraua. Posveča se restavriranju in izdelavi novih orgel, pri čemer na štajersko orgelsko sceno vnaša mnoge novosti.

Devetnajsto in dvajseto stoletje sta nove okoliščine za izdelavo orgel prinesli tudi na Koroško. Za razliko od Štajerske se delavnice niso tako ozko pojavljale zgolj v glavnem mestu Celovcu.

Nikolaus Müller je bil 1775 rojen v Sulzfeldu na Majni. V Celovec je prišel 1808 in tu deloval do svoje smrti 1834. Gotovo je imel stike z italijanskim orglarstvom, saj si le tako lahko razložimo njegovo zasnovo velikih italijanskih orgel iz leta 1813 v Velikovcu (Völkermarkt, II/30). Njegovo je tudi delo v Kapli (Kappel an der Drau, 1812, II/14). Njegov sin **Anton Müller** je očetovo delavnico upravljal do svoje smrti 1865. Sočasno sta v Celovcu delovali manjši delavnici **Georga Lacknerja**, med 1818 in 1851, in **Antona Grueberja**, med 1872 in 1886.

Celovška orglarska delavnica **Novak**, ki je obstajala od leta 1874, danes skoraj ne deluje več. Ob ustanovitvi so izvajali predvsem popravila, od svojih prvih orgel 1891 naprej pa so na Koroškem trgu postali vodilni pri tehničnih in zvočnih idealih svojega časa. Blizu Celovca, v Šentjakobu ob cesti (St. Jakob an der Straße) sta delovali dve generaciji iz delavnice **Ignacija Zupana** [?]; na drugi

strani mesta, v Kamnu (Stein bei Viktring) pa med 1890 in 1916 **Janez Kuhar**. Nekoliko južneje, v Borovljah (Ferlach) je imel delavnico **Franc Colarič** med 1877 in 1902, od 1985 do danes pa dve generaciji orglarjev **Ottitsch**.

V podobnem smislu kot **Frančiška Ksaverja Križmana**, ki je s slovenskega na območje avstrijskega Podonavja leta 1769 prinesel povsem nov tip italijanskih orgel (npr. nove orgle za opatijo Admont III/40; orgle v Rottenmannu, kjer je 1795 umrl), moramo omeniti tudi **Carla Hesseja** (1808–1882). Rodil se je v Brandenburgu, izobraževal pa v Trstu, kjer je samostojno delavnico odprl 1836. Kasneje je šel na Dunaj, kjer je deloval med 1850 in 1879. Umril je v Budimpešti.

Podobno pestro poslovno pot sledimo pri Tirolcu Aloisu Hörbigerju (1810–1876). Najprej je imel delavnico v Lienzu, potem se je nekaj časa mudil po Italiji. Iz gospodarskih razlogov si je delavnico postavil v Celju leta 1840, šel na Dunaj 1855 in končno v Budimpešto 1866. V njegovih orglah so italijanski slogovni elementi združeni z lokalnimi. Delal je po Sloveniji, avstrijski Koroški in Štajerski, na Dunaju in Spodnji Avstriji ter v Srbiji in Romuniji. Njegov brat Batholomäus (1813–1860) je ostal na Koroškem in tu pustil več glasbil.

Sl. 9. St. Michael in der Obersteiermark, orgle Aloisa Hörbigerja iz leta 1848. (jd)

Posebnost koroškega orglarstva je Jakob Landsätter (1805–1875), ki je bil obenem učitelj, gostilničar in orglar. Poleg mnogih manjših glasbil po katoliških in protestantskih cerkvah, velja za njegovo najpomembnejše delo inštrument v Zlanu (IV/28, danes II/27), ki ga je dovršil 1864. Takrat je bilo to največje glasbilo na Koroškem. Iz njegove šole izhaja **Jožef Grafenauer** (1824–1898), ki je od 1857 naprej delavnico imel v Brdu pri Šmohorju (Egg bei Hermagor). Delavnica je uspešno razvila tip orgel, v katerih so bile združene romantične in klasične postbaročne prvine. Delo je od 1889 nadeljeval sin Franc (1860–1935), ki pa se je v začetku 20. stol. usmeril v politiko in je bil kasneje na področju orglarstva vse manj dejaven.

Sl. 10. Verjetno najstarejše ohranjene orgle Jožefa Grafenauerja z letnico 1847 v Borljah (Förolach) v Ziljski dolini. (jd)

V 19. in 20. stol. so bile v južno Avstrijo mnoge orgle uvožene iz sosednjih območij: Mauracher, Cäcilia in Drecher iz Salzburške, Rieger iz Šlezije, Fuetsch iz Lienza na Vzhodnem Tirolskem, Reinisch-Pirchner s Tirolske, Rumpel, Hallegger, Malahovski, Milavec in Darnič iz Slovenije, Hechenberger iz Passaua, Čapek iz Kremsa na Donavi. Po letu 1990 so iz Slovenije orgle izdelovali Škrabl, Močnik in Orglarska delavnica Maribor, iz Italije pa od 1997 vse več glasbil Zanin iz Codroipa blizu Vidma. Z glasbili iz ostale Avstrije (Rieger, Pflüger, Kögler), Švice (Metzler, Mathis, Kuhn) in Nemčije (Ealcker, Jann) pa je južnoavstrijska orgelska scena presešla regionalno zaprtost in se pridružila skupni srednjeevropski orgelski kulturi.

Dodatno branje

Oskar Eberstaller, *Orgeln und Orgelbauer in Österreich*. Wien 1955.

Hellmut Federhofer, *Beiträge zur Geschichte des Orgelbaues in der Steiermark*. In: *Aus Archiv und Chronik* 4, Graz 1951, S. 22-48.

Hellmut Federhofer, *Grundzüge einer Geschichte der Kirchenmusik in Steiermark*. In: *Singende Kirche* 11, Wien 1963, S. 103 - 113.

Alois Forer, *Orgeln in Österreich*. Wien 1983.

Emst Günthert, *Quellen der steirischen Orgelbaukunst*. In: *Singende Kirche* 11, Wien 1963, S. 141 - 148.

Hans Heiling, *Der steirische Orgelbau im 18. und 19. Jahrhundert*. In: *Organa Austriaca* 111, Wien 1982, S. 24 - 132.

Hans Heiling, *Frühbarocker Orgelschatz in Kärnten*. In: *Singende Kirche* 7, Wien 1960, S. 101 - 103.

Otmar Heinz, *Frühbarocke Orgeln in der Steiermark*. Graz 2012.

Franz Karl Praßl, *Die steirische Orgellandschaft. Orgelbau in der Diözese Graz-Seckau 1953 - 2005*. In: *Orte der Feier und ihre Zeichen* (Hrsg. Erich Renhart und Wiltraut Resch), Graz 2006, S. 153-215.

Bernhard Trebuch, *Der Musikinstrumentenbau in Kärnten bis um 1840*. In: *Musicologia Austriaca* 10, Wien 1991, S. 25-40.

Gottfried Allmer, resident of St. Johann bei Herberstein and a Graz writer of culture with a focus on local history, art and organ research. Correspondent for the State Commission of History for Styria. Organ curator of the Roman Catholic Diocese of Eisenstadt (Burgenland)

Sl. 11. Orgle Antona Dernača v Bistrici na Zilji (Maria Gail, danes del Beljaka), ko so bili na omari še slovenski napisi. (arhiv arsors)

Sl. 12. Od 23. do 29. septembra je v Sloveniji, Avstriji in Italiji potekal 30. kongres Mednarodnega združenja orglarjev ISO. Udeleženci so prišli z vsega sveta, od Romunije, Italije, Islandije, skandinavskih držav, Velike Britanije, Češke, Avstrije, Španije, Združenih držav Amerike, Malte in Nemčije. Poleg generalne skupščine in drugih upravnih nalog so si v času kongresa ogledali izbrane inštrumente. V Sloveniji so videli in poslušali vse tri orgle v ljubljanski stolnici, Goršičeve v uršulinski cerkvi ter Močnikove v Šiški in Velesovem. Po orglah v Avstriji, ki so predstavljene v tej številki ECCE ORGANVM!, so se odpravili še v orglarsko Furlanijo, ki bo predstavljena v prihodnji številki. (jd)

Celovec - stolnica

Celovška stolnica je bila zgrajena med leti 1578 in 1591 kot protestantska cerkev. Na tradicijo reformacije kažejo predvsem galerije, ki so na treh straneh cerkve. Gotska arhitektura se v cerkvi meša z elementi renesanse. Med letoma 1604 in 1785 je služila kot jezuitska redovna cerkev. V tem času so jo opremili v skladu s katoliško tradicijo, kar se posebej odraža v zidnih poslikavah Daniela Grana iz leta 1752 na stropu nad glavnim oltarjem.

Podatki o zgodovini orgel so precej pomanjkljivi. Čeprav so prve orgle v takrat še protestantski cerkvi zelo hvalili, do sredine 19. stol. ni nobenih podatkov. Nekaj podrobnosti razkrije obnova, ki jo je Anton Müller izvedel 1858. Matthäus Mauracher iz Salzburga je leta 1874 na zgornjo galerijo namestil nove orgle z 22 registri, 1862 pa je korne orgle z 11 registri na srednjo galerijo postavil Jožef Grafenauer. Tam so stale do 1927. Glavne orgle so bile povečane 1927, in sicer na tri manuale in 40 registrov, kar so izvedli Bratje Mauracher iz Linza. Leta 1956 jih je v novobaročni slog predelala domača delavnica Novak.

Sedanje glasbilo so izdelali v švicarskem podjetju Mathis leta 1986. Po zvočnih in tehničnih značilnostih jih uvrščamo med najpomembnejše inštrumente v Avstriji. Poleg tega je glasbilo lepo umeščeno v novobaročno ohišje. Leta 2007 jim je Rieger dodal računalniško krmiljenje registrov.

Po dolgih letih načrtovanja so leta 2016 udeležili tudi projekt Marijinih orgel v prezbitteriju. Nameščene so v prostorih dveh galerij na vsaki strani oltarja. Izdelali so jih pri Riegerju v Schwarzach.

Glavne orgle na pevskem koru, Mathis, 1986.

II Manual, hrbtni pozitiv (C–g³)

- 01 Gedackt 8'
- 02 Praestant 4'
- 03 Rohrflöte 4'
- 04 Sesquialtera 2 2/3' + 1 3/5'
- 05 Octave 2'
- 06 Larigot 1 1/3'
- 07 Scharff V 1 1/3'
- 08 Krummhorn 8'
- 09 Holzregal 8'
- Tremulant-

I Manual, glavno piščalje (C–g³)

- 10 Bourdon 16'
- 11 Principal 8' (od c1 II)
- 12 Flauto 8'
- 13 Viola 8'
- 14 Voce umana 8' (od g)
- 15 Octave 4'
- 16 Spitzflöte 4'
- 17 Quinte 2 2/3'
- 18 Octave 2'
- 19 Mixtur V 2'
- 20 Cymbel III 1'
- 21 Cornet V 8' (od f)
- 22 Trompete 8'

III Manual, v žaluzijah (C–g³)

- 23 Diapason 8'
- 24 Gambe 8'
- 25 Flute 8'
- 26 Voix céleste 8' (od c)
- 27 Principal 4'
- 28 Flute traversiere 4'
- 29 Nasard 2 2/3'
- 30 Cor de nuit 2'
- 31 Tierce 1 3/5'
- 32 Plein jeu V 2'
- 33 Basson 16'
- 34 Trompette harmonique 8'
- 35 Hautbois 8'
- 36 Clairon 4'
- Tremulant-

Pedal (C–f1)

- 37 Principal 16'
- 38 Subbass 16'
- 39 Quinte 10 2/3'
- 40 Octave 8'
- 41 Gedacktlöte 8'
- 42 Choralbass 4'
- 43 Mixtur IV 2 2/3'
- 44 Posaune 16'
- 45 Zink 8'

I/II, III/II, III/I,
I/P, II/P, III/P;
RPK

Marijine orgle v prezbitერიju

I Manual, Grand Orgue (C–a³)

- 01 Bourdon 16'
- 02 Principal 8'
- 03 Flute harmonique 8'
- 04 Gambe 8'
- 05 Bourdon 8'
- 06 Octave 4'
- 07 Flute en bois 4'
- 08 Quinte 2 2/3'
- 09 Doublette 2'
- 10 Mixtur IV 1 1/3'
- 11 Trompette 8'
- 12 Clarinette 8'
- Tremblant-

- 19 Nazard harmonique 2 2/3'
- 20 Octavin 2'
- 21 Tierce harmonique 1 3/5'
- 22 Fourniture V 2'
- 23 Trompette harmonique 8'
- 24 Hautbois 8'
- 25 Voix humaine 8'
- 26 Clairon 4'
- Tremblant-

II Manual, Récit (C–a³)

- 13 Montre 8'
- 14 Salicional 8'
- 15 Voix céleste 8'
- 16 Bourdon 8'
- 17 Flute traversiere 4'
- 18 Fugara 4'

Pédale (C–f1)

- 27 Flute 16'
- 28 Soubasse 16'
- 29 Principal 8'
- 30 Violoncelle 8'
- 31 Bourdon 8'
- 32 Flute 4'
- 33 Basson 16'
- 34 Trompette 8'
- 35 Clairon 4'

II/I, I/P, II/P; RPK

Gospa Sveta

Gospa Sveta je bila med leti 753 in 945 sedež karantanskih škofov, ki so spadali pod nadškofijo Salzburg. Zato še danes cerkev imenujemo stolnica. Od leta 1116 naprej je bila cerkev v upravi kolegiatnega kapitlja. Tedaj so jo povečali in je dobila sedanjo gostsko osnovo. Leta 1674 so jo deloma barokizirali.

Sl. 14. Gospa Sveta (Maria Saal). Pogodbo za te orgle je Johann Martin Jäger podpisal leta 1735. (jd)

<< Sl. 13. Riegerjev igralnik Marijinih orgel iz leta 2016 in pročelje na desni strani prezbiterija v celovski stolnici. (jd)

Prve orgle je cerkev dobila leta 1496. Izdelal jih je mojster Gregor iz Beljaka in so imele 16 registrov. Večkrat so bile predelane: Michael Taispacher iz Muraua leta 1552, Andreas Butz iz Passaua 1617 in Sebald Manderscheidt iz Nürnberga leta 1646. Caspar Fluder iz Celovca jih je večkrat popravljajal med leti 1681 in 1704, Franz Knoller iz Šentvida pa med 1708 in 1720.

Aprila 1735 je celovski orglar Johann Martin Jäger podpisal pogodbo za nove orgle, ki so se v večji meri ohranile do danes. Delo je sklenil leto kasneje. Kasneje so jih vse do 20. stol. vzdrževali in popravljali orglarji iz soseščine. Prvi poskus restavriranja je znan iz leta 1944, vendar so ga prekinile vojne razmere. Uspešno pa je bilo delo švicarske delavnice Metzler, ki je med drugim leta 1982 nekdanjo kratko oktavo razširila v sedanjo kromatično.

II Manual, glavno piščalje (C-c³)

- 01 Prinzipal 8'
- 02 Flöte 8'
- 03 Gemshorn 8'
- 04 Salicional 8'
- 05 Oktav 4'
- 06 Rohrflöte 4'
- 07 Quint 2 2/3'
- 08 Oktave 2'
- 09 Terz 1 3/5'
- 10 Mixtur 3fach

I Manual, pozitiv (C-c³)

- 11 Koppel 8'
- 12 Flöte 4'
- 13 Oktav 2'
- 14 Quint 1 1/3'
- 15 Oktav 1'

Pedal (C-b)

- 16 Subbaß 16'
- 17 Oktavbaß 8'
- 18 Solobaß 8'

I/II, II/P

Uglasitev: Werckmeister III

Tlak: 70 mm VS

Komorni ton: 461Hz pri 21°C

Murau – mestna cerkev sv. Matija

Sedanja mogočna cerkvena stavba datira v leta med 1284 in 1312, in predstavlja eno prvih zgodnjegotskih stavb na Štajerskem. Poleg fresk iz 1570 so posebnost tudi baročni oltarji.

Najstarejši podatki o orglah so znani iz leta 1464. Z njimi je povezan domači mestni orglar Wolf Ruedorfer. Iz tega leta so namreč ohranjena navodila za registriranje.

Leta 1698 je kot svoje prve na Štajerskem v to cerkev orgle postavil Johann Ignaz Meyenberger iz Švice.

Sedanje glasbilo z mehansko trakturo in sapnicami s potegi prihaja iz graške delavnice Ludwiga Greßa. Sem je bilo postavljeno leta 1786, nekaj desk z Mayenbergovim podpisom pa se je ohranilo od prejšnjih orgel. Zunanjo podobo je predelal Johann Laderwasch leta 1805, notranjo mehaniko pa generalno Karl Bilih iz Gradca. Takrat je prestavil mehove, igralnik pa

Sl. 15. Murau. (jd)

Glavno piščalje (C/E-c3)

- 01 Principal 8'
- 02 Copel 8'
- 03 Porton 8'
- 04 Octav 4'
- 05 Flauta 4'
- 06 Quinte 3'
- 07 Super-Octav 2'
- 08 Mixtur 2' 3-fach

- 11 Flauta 4'
 - 12 Sylvestrina 4'
 - 13 Super-Octav 2'
- Pedal (C/E-a)
- 14 Sub-Paß 16'
 - 15 Principal 8'
 - 16 Octav-Paß 8'
 - 17 Mixtur 3fach

Hrbtni pozitiv (C/E-c3)

- 09 Copel 8'
- 10 Principal 4'

Uglasitev: Werckmeister III

Tlak: 52 mm VS

Komorni ton: 442Hz pri 15°C

postavil med glavno omaro in omaro pozitivna. S tem so na koru pridobili več prostora, a na račun lahnosti orgelske igre. Leta 1985 so ob celoviti prenovi notranjosti cerkve izvirno temnorjavo barvo omare prepleskali na sedanji marmorino.

Orgle je leta 2000 restavriral Vonbank iz Triebendorfa. Mehaniko in prvotni položaj igralnika je rekonstruiral na osnovi ostankov izrezov pod podom kora in ostankov manualne in pedalne trakture.

Za rekonstrukcijo izvirnega sistema dovajanja zraka podatkov ni bilo zadosti; našli so le dve zarezni ob pedalu, ki bi lahko nakazovali položaj mehov. Zato so mehovje naredili na novo glede na ugotovitve in zgodovinsko prakso tistega časa.

Murau – mestna župnijska cerkev – procesijski pozitiv

Do leta 1975 je procesijski pozitiv z nemimi pročelnimi piščalmi stal na mizi stranskega oltarja v bližnji cerkvi sv. Ane. Po mnenju Otmarja Heinza izvira iz 17. stol.

Domnevno so pozitiv leta 1848 povečali s piščalmi iz pozitivna dvorne kapele. Podrobnosti niso znane, zanesljivo pa je bilo, da je bila predelava v 19. stol. obsežna in strokovno neustrezna. Med restaviranjem 1967, ki ga je izvedlo podjetje Krenn iz Gradca, so podrobno ugotovili, da je bila stoletje nazaj presoja glede zgodnjebaročnih vrednot napačna, kar je imelo za posledico izgubo ohranjenega izvirnega materiala. Ker so bile z izjemo dvojnih piščali v registru Copelflöte vse piščali ostale zamenjane, o prvotnih orglah ni bilo mogoče ugotoviti veliko.

Danes so procesijske orgle shranjene v zimski kapeli mestne župnijske cerkve.

Manual (C/E-c³)
01 Copelflöte 4'
02 Principal 2'
03 Quint 1 1/3'

Uglasitev:
enakosorazmerna
Tlak: 60 mm VS
Komorni ton:
436Hz pri 15°C

Sl. 16. Murau, procesijski pozitiv. (jd)

Tamsweg – romarska cerkev sv. Lenarta

Gotska romarska cerkev sv. Lenarta je bila dograjena 1433 in je ena najbolj značilnih gotskih zgradb v Avstriji. Posebej jo občudujejo zaradi barvnih oken, ki so iz obdobja od 1430 do 1460, in baročnih oltarjev z imenitnimi kipi iz 1677.

Že leta 1442 je Wolf Ruedorfer iz Muraua v tej cerkvi postavil orgle z osmimi registri, ki jih je leta 1626 predelal Hans Schlackwein. Od orglarjev, ki so kasneje posegali vanje, naj omenimo še Casparja Fludra.

Sl. 17. Orgle Johanna Dummla v Tamswegu na Salzburškem. (jd)

Manual (C – g³)

01 Principal 8'

02 Copel 8'

03 Gamba 8'

04 Octav 4'

05 Flöte 4'

06 Dolce 4'

07 Quint 2 2/3'

08 Oktav 2'

09 Mixtur 2'

Pedal (C – f)

10 Subbaß 16'

11 Octavbaß 8'

12 Violon 8'

I/P

Uglasitev: Neihart 1729

Tlak: 65 mm VS

Komorni ton: 447Hz pri 15°C

Sedanje orgle je naredil Johann Dummel iz Salzburga leta 1839. Gre za tipično postbaročno glasbilo, ki naj bi na podeželju s čim manjšim vložkom doseglo čim večji učinek.

Glede na zapisa je Johann Dummel leta 1837 zmagal na natečaju, ker

- je bila njegova dispozicija najbolj privlačna
- ker ni bilo treba plačati predujma in so orgle v celoti plačali šele po kolavdacijskem pregledu
- ker je orglar dal 10-letno jamstvo (sicer si je izpogajal tudi vsakoletno nagrado za uglaševanje)

- ker sta ga priporočila mestni svet Salzburga in tamkajšnji stolni organist Kracher
- ker je bila Dummlova ponudba od vseh najugodnejša.

Že leta 1849 pa je lokalni izvedenec poročal, da orgle niso skladne z načrtom.

Sl. 18. Trije mehovi v Tamswegu nimajo puhala, ampak mehanizem, ki posnema ročno poganjanje. (jd)

Johann Leitner je orgle popravljaj leta 1861; med leti 1895 in 1910 tudi Albert Mauracher, ki je izdelal nove plavajoče mehove, vstavil Gambo in po navedbah tudi pomembno spremenil dispozicijo. Leta 1917 so iz orgel za vojaške potrebe odvzeli prospektne piščali. Med 1968 in 1983 je različna popravila izvajal Hemann Oettl. Dodal je električni ventilator.

Leta 2007 je še vse ohranjene izvirne dele restavrirala delavnica Vonbank. Odstranili so romantično gambo in na osnovi ohranjenih sledov rekonstruirali staro baročno, ki je bila lesena. Mehovje so zamenjali s tremi klinastimi po merah desk, ki so bile ohranjene.

Zedlitzdorf (slov. Sedelce ali Malo Marijino Celje)

(slika na naslovni strani)

Cerkev in manjši samostan sta bila zgrajena med leti 1753 in 1755. Karmeličani so tu ostali le do 1786.

Orgle so delo orglarja Eliasa Pračkerja (Pratzer) iz Beljaka. Dokončane so bile 1759. Enomanualne mehanske orgle s pedalom imajo sapnice s potegi, zrak pa dovajajo trije klinasti mehovi. Majhno glasbilo je nameščeno v omaro, ki ima v zgornjem delu

pročelja tri piščalna polja. Iz sapnice v spodnji del omare vodijo leseni cevni podaljški, ki dovajajo zrak piščalim registra Octav 2'. Te piščali so vidne spodaj v dveh dodatnih pročelnih poljih. Očitno je bil spodnji del prvotno namenjen izdelavi drugega manuala, kar pa ni bilo nikoli izvedeno.

Po napisih sodeč je celjski orglar Alois Hörbiger orgle popravljajl 1852. Sedanjo miksturo je dodalo orglarstvo Novak leta 1957, pred časom pa so orglam dodali tudi električni ventilator. Med delnim restavriranjem leta 2016, ki ja je izvedel Walter Vonbank, so neustrezne miksture preintonirali ter jim vrnili izvirno mesto repetitije na c².

Manual (C/E–c3)

- 01 Portun 8'
- 02 Gedeckt 8'
- 03 Prinzipal 4'
- 04 Flöte 4'
- 05 Quint 3'
- 06 Octav 2'
- 07 Mixtur II 1 1/3'

Pedal (C/E–a)

- 08 Subbass 16'
- 09 Oktavbass 8'

Uglasitev: temperirana

Tlak: 55 mm VS

Komorni ton: 459Hz pri 15°C

O avtorju

Gottfried Allmer se kot zasebni raziskovalec in orgelski izvedenec ukvarja predvsem s pisanjem o kulturi, umetnosti in lokalni zgodovini avstrijskega Gradca in okolice. Pri delu kot odgovorni svetovalec sodeluje s Komisijo za zgodovino dežele Štajerske. V katoliški škofiji Železno na Gradiščanskem (Eisenstadt, Burgenland) deluje kot orgelski svetovalec. Kot poznavalec štajerskih orgel med drugim ureja strokovno organološko revijo *Principal*, ki jo izdaja Društvo prijateljev orgel (Verein der Orgelfreunde) in je na voljo na naslovu <http://orgelverein.at>. (prevod jd)

Izšla je knjiga

**ORGLE
SLOVENIJE**

Informacije
in naročila na
www.orgle.si

orgle.si

ORGLE SLOVENIJE

PIPE ORGANS OF SLOVENIA

dr. Edo Škulj

organs

images

stop lists

years

pages

1094

1094

1000

500

700

Jurij Dobravec

orgel

fotografij

dispozicij

let

strani

VSE ORGLE V SLOVENIJI

zgodovina | dediščina | statistika | zemljevidi

history | heritage | statistics | maps

spletne povezave z naprednimi dodatki | links to advanced web solutions

www.orgle.si

